

№ 38 (2025) С. 91–97
National Academy of Fine Arts and Architecture
Collection of Scholarly Works
«Ukrainian Academy of Art»
ISSN 2411–3034
Website: <http://naoma-science.kiev.ua>

УДК 477.125.47
ORCID ID: 0000-0001-5345-1364
DOI <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2025-38-9>

Сергій Виткалов

доктор культурології, професор,
професор кафедри івент-індустрій,
культурології та музеєзнавства
Рівненський державний гуманітарний університет
sergiy_vsv@ukr.net

УКРАЇНСЬКИЙ МИТЕЦЬ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТА КУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ КАШШАЙ)

Анотація. *Мета статті* — проаналізувати парадигмальні зміни процесу художньої творчості українського митця в умовах глобальних зрушень на прикладі творчості закарпатської художниці Ольги Кашишай. Зокрема, простежити її виставкову діяльність як приклад сучасного мистецького осмислення українським художником світу до війни та після повномасштабного вторгнення російських військ в Україну. **Методи дослідження.** У роботі застосовано мистецтвознавчий, порівняльно-аналітичний, біографічний, структурно-семантичний методи. **Результати дослідження.** У статті розглянуто специфіку візуалізації авторкою низки тем, які характеризують її творчий погляд на світ, проаналізовано окремі мистецькі твори як приклади ставлення до регіональних художніх традицій, виявлено причини виникнення конкретних ідей, втілених у виставкових проєктах художниці до та під час війни. Дослідження засвідчує, що мистецька та виставкова діяльність О. Кашишай є складовою художньої відповіді на еволюційні зміни і трансформаційні перетворення сучасності, що відбуваються в українському соціально-політичному, культурному і творчому процесах, зокрема як реакція на воєнні події. Водночас вони є складовою ширшої культурної відповіді, спрямованої на осмислення війни та миру. Акцентовано на здатності мистецтва О. Кашишай формувати художню реальність, що протистойть війні. **Висновки.** Творча і виставкова діяльність О. Кашишай репрезентують сучасні підходи до культурно-мистецького осмислення світу, в якому художні та соціально-політичні явища призводять до трансформації світоглядних цінностей. Виявлено особливості художнього мислення мисткині в контексті її глибокого розуміння функції мистецтва та його ролі в умовах війни, що позначається на візуалізації вражень, отриманих зі спостережень за життям. Висвітлено активну громадську позицію художниці та відповідні форми особистого художнього позиціонування, зокрема у міжнародних презентаціях; наголошено на еволюції організаційно-культурної діяльності О. Кашишай під впливом суспільно-політичних обставин як свідомої української мисткині.

Ключові слова: Ольга Кашишай, виставки, суспільно-громадська діяльність, художня творчість, живопис, міжкультурні комунікації, мистецька практика.

THE UKRAINIAN ARTIST IN THE CONTEXT OF SOCIO-POLITICAL AND CULTURAL TRANSFORMATIONS AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY (A CASE STUDY OF THE ARTISTIC PRACTICE OF OLHA KASHSHAI)

Serhii Vytkaľov

Doctor of Cultural Studies, Professor,
Professor at the Department of Event Industry
Cultural Studies and Museum Studies
Rivne State Humanitarian University
sergiy_vsv@ukr.net

Abstract. *The purpose of this article is to analyze the paradigmatic changes in the artistic creativity of Ukrainian artists in the context of global shifts, using the work of Transcarpathian artist Olga Kashshai as an example. In particular, it traces her exhibition activity as an example of a contemporary Ukrainian artist's artistic interpretation of the world before the war and after the full-scale invasion of Russian troops into Ukraine. Research methods. The work uses art history, comparative-analytical, biographical, and structural-semantic methods. Research results. The article examines the specifics of the author's visualization of a number of themes that characterize her creative view of the world, analyzes individual works of art as examples of her attitude to regional artistic traditions, and reveals the reasons for the emergence of specific ideas embodied in the artist's exhibition projects before and during the war. The study shows that Olga Kashshai's artistic and exhibition activities are part of an artistic response to the evolutionary processes and transformational changes of the present day that are taking place in Ukrainian socio-political, cultural, and creative processes, in particular as a reaction to the war. At the same time, they are part of a broader cultural response aimed at understanding war and peace. Emphasis is placed on the ability of O. Kashshai's art to shape an artistic reality that opposes war. Conclusions. Olga Kashshai's creative and exhibition activities represent contemporary approaches to the cultural and artistic understanding of the world, in which artistic and socio-political phenomena lead to the transformation of worldview values. The peculiarities of the artist's artistic thinking are revealed in the context of her deep understanding of the function of art and its role in wartime, which affects the visualization of impressions gained from observations of life. The artist's active civic position and corresponding forms of personal artistic positioning, including in international presentations, are highlighted; the evolution of O. Kashshai's organizational and cultural activities under the influence of socio-political circumstances as a conscious Ukrainian artist is emphasized.*

Key words: Olga Kashshai, exhibitions, social and public activities, artistic creativity, painting, intercultural communications, artistic practice.

Постановка проблеми. Сучасний митець – це переважно експериментатор, для якого спроби знайти себе в багатьох, часто полярних, сферах соціуму є важливим вектором творчого шляху та напрямом формування певної сигнітивної, знакової системи позиціонування. Цей феномен прямо стосується молодого покоління українських митців початку ХХІ ст., і, зокрема, представниці закарпатської художньої школи живопису – Ольги Кашшай.

Українські художники з початком повномасштабного вторгнення в Україну долучилися до лав ЗСУ, захищаючи державні кордони, і водночас активно включилися до культурного супротиву, до виборювання національної ідентичності – почали архівувати наслідки воєнних дій, творити, осмислюючи війну, а також репрезентувати українське мистецтво й Україну на різних виставкових майданчиках світу, розповідаючи правду.

На думку культурологині Н. Кушнірук «...Війна змусила нас приймати нові виклики і нові для себе ролі...» [1]. Документування

реальності та необхідність оперативного реагування на події спонукали багатьох авторів до пошуку нових мистецьких форм висловлювання. Зокрема, про героїзм українських художників під час війни йдеться у дослідженні М. Семенченко та І. Леві «Перемога – це теж мистецтво» – історії українських митців, що чинили спротив в окупації» [2].

О. Кашшай є однією з тих художниць та культурних дієвців, яка від початку повномасштабного вторгнення рф в Україну активно долучилася до збору коштів і волонтерської допомоги ЗСУ, підтримуючи моральний дух містян численними виставками й створюючи роботи про Батьківщину, про надію, віру та стійкість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. На висвітлення подібних питань спрямована переважна більшість наукових розвідок історіографічного та соціально-культурного векторів, де окреслена проблематика стає предметом ґрунтовного дослідження.

Їхній вектор досить широкий: від виявлення актуальних культурно-мистецьких практик [3], аналізу феномену сучасного культурного простору [4], його значення в системі життєдіяльності соціуму та ролі митця у його формуванні [5] до соціальних, культурно-освітніх чи професійних, художніх вимірів та ознак, крізь призму яких відбувається формування творчої особистості.

Оскільки досліджувана тема наразі недостатньо представлена в науковому дискурсі, джерельну базу запропонованого матеріалу становлять статті та інтерв'ю, опубліковані в численних медіа, друкованій пресі та онлайн-платформах. Так, у ґрунтовному інтерв'ю з художницею А. Малиновський висвітлює її творчий шлях, переосмислення мистецтва в умовах війни, особисту відповідальність і допомогу ЗСУ [6]. Автор також звертається до творчого методу художниці, акцентуючи на її прагненні осмислити українську ідентичність у воєнний час. Натомість у матеріалі Л. Липкань [7] порушено питання усвідомлення війни в художній практиці, появи нових смислів творчості, тем об'єднання, волонтерства та підтримки ЗСУ. Окрему увагу приділено роздумам про творче становлення мисткині, її коріння, спадкоємність традицій і витоки сучасної візуальної мови.

Для розв'язання наукової проблематики у дослідженні творчості О. Кашшай та її образотворчих трансформацій стане в нагоді також широка фільмографія, зокрема серія телепередач про мисткиню [8], в матеріалах якої відтворено бачення актуальних проблем сьогодення [9]. На основі цієї інформації можна виокремити численні сегменти, що розширюють загальну характеристику образу мисткині, а також інших митців, обраних для студіювання, виявляють особистісне ставлення до творчості чи окремих її аспектів і демонструють вплив культурного середовища на об'єкт вивчення. Цей візуально-вербальний ряд можна доповнити низкою артефактів — експонованих на численних виставках художніх творів та розміщених у соціальних мережах, де найбільш переконливо відтворено художні наративи, про які йтиметься під час розгляду творчості будь-якого художника.

Чимало відомостей про художницю отримуємо також з інформаційних буклетів [10], що зазвичай представлені на кожному експонуванні. Їхні матеріали певною мірою розширюють уяву про постать художника, оскільки здебільшого текст формується автором і містить

відповідний особистісний елемент. Однак, створені як результат позиціонування митця в художньому просторі, ці матеріали дають і чимало інформації для виявлення сутності творчості, її основних параметрів, а також допомагають виявити культурну сутність об'єкта нашого зацікавлення і студіювання.

Мета статті — проаналізувати парадигмальні зміни процесу художньої творчості українського митця в умовах глобальних зрушень на прикладі творчості закарпатської художниці О. Кашшай.

Виклад основного матеріалу дослідження. Творча біографія мисткині, що відображає послідовний професійний розвиток, містить чимало неочікуваних поворотів долі та дає змогу з'ясувати вплив культурного середовища на її діяльність, розглянути шлях становлення, виявити коло найближчого оточення та розкрити творчі комунікації як елемент художнього процесу. Завданнями вивчення творчої біографії авторки є осмислення її особистих рішень на тлі перегляду основних виставкових проєктів, здійснених від початку ХХІ ст. у руслі фахових потреб та інтересів, що узагальнюють образ та світ сучасного художника.

О. Кашшай народилася і виховувалася в мистецькій родині. Її дід, Антон Кашшай (1921–1991), народний художник України, був представником закарпатського осередку митців, які залишили вагомий слід у розвитку вітчизняного образотворчого мистецтва. Разом із колегами — А. Коцкою, А. Ерделі, він належить до фундаторів закарпатської школи, де сформувався регіональний мистецький стиль, нині представлений у розмаїтті творчих зразків в Україні та поза її межами. Особливістю мистецтва Закарпаття стало те, що його міста, за висловом дослідниці Ю. Трач, «...стали центрами культурного поступу», а «тиражування символів і смислів, <...> своєрідними «мостами» між різними ідентичностями, перехрестям культур, де, розчиняючись, взаємодіють національні традиції. ... і найуспішніші з них є мультикультурними, тобто такими, що створили зручні ніші для взаємодії культурних традицій і сучасного пошуку» [11, с. 120].

Художня атмосфера в родині, де цінували інтелект, прагнення до високого та духовність, сформувала ставлення майбутньої художниці до життя й визначила головні вектори її подальшої діяльності. З такими намірами О. Кашшай у 2012 р. вступила до Закарпатського художнього інституту, де почалося її сходження до професії. Під час навчання, у колі молодих

однотимчасово, виникла потреба самоорганізації в ЗОНСХУ, а згодом, вже у 2017 р., вступу до Національної Спілки художників України, що сприяло участі молодого мисткині у пленерах, мистецьких заходах, виставках, обговореннях, майстер-класах та вернісажах. Така діяльність спонукала до широких комунікацій з громадськими закладами, організаціями, діячами, формуючи відповідний організаційно-культурний стандарт стосунків митця з громадою вже у ролі культурного діяча, який бере участь у вирішенні спільних громадських проблем [12]. Адже, крім фахових компетенцій, виникає потреба в знаннях з менеджменту та маркетингу, економіки й художнього ринку, а спілкування з представниками структур державної й муніципальної влади та місцевого бізнесу вимагає знань із соціальної психології та нормативно-правових питань. Також виникла потреба в знаннях із громадського права, тому постала необхідність освоєння ще однієї професії — юриста. Тому в 2005 році О. Кашшай здобула диплом фахівця з юриспруденції, що убезпечило її творчу роботу та соціальні проекти від будь-яких непорозумінь. Набуті правові компетенції дали змогу мисткині впевнено орієнтуватися в нормативно-правовому полі, ефективно вибудовувати взаємодію з державними та громадськими інституціями, а також грамотно супроводжувати власні культурні й соціальні ініціативи. Це, своєю чергою, сприяло розширенню кола її професійної діяльності та посиленню відповідальності митця в суспільно-культурному контексті.

Але основним видом діяльності мисткині залишалася творча та виставкова практика. У 2018 р. О. Кашшай здійснила серію виставок, які задали вектор та динаміку її роботам від кінця 2010-х і до нашого часу. Варто додати, що у 2017 році мистецька діяльність художниці була відзначена премією Національної академії мистецтв України.

У березні 2018 р. робота художниці «Весняний букет» була представлена в міжнародному проєкті ARTBOX.PROJECT NEW YORK 1.0, який відбувся у Нью-Йорку. У травні того ж року в Мукачівському історичному музеї — замку «Паланок» — було відкрито персональну виставку «Безмежність еволюції. Антон Кашшай та Ольга Кашшай» [13]. Представлені в експозиції 33 роботи А. Кашшай та 39 робіт О. Кашшай стали подією не лише у творчому житті митців, але й у культурному просторі Закарпаття. У зафільмованому інтерв'ю [13] авторка поділилася

роздумами про закарпатське мистецтво, специфіку творчості місцевих митців, особливості художнього середовища, виразні ментальні чинники, традиції та впливи представників старших поколінь на творчість сучасних митців регіону. Зокрема, вона наголосила на важливості міжкультурних комунікацій, які залишаються однією з найефективніших форм позиціонування митця в сучасному духовному просторі, адже саме вони допомагають йому не лише визначитися з власною духовною сутністю, але й діяти в системі сформованих міжнародних культурних координат, враховуючи потреби та запити часу, розуміти, чим живе світова художня спільнота, і відповідно реагувати на це. Мисткиня також відзначила необхідність реалізовувати ті завдання та настанови, які найбільше відповідають очікуванням творчого середовища щодо конкретного культурного продукту, або впливати на зміну його ціннісного ряду, формуючи новий духовний стандарт із наявного культурного розмаїття. Окрім того, інтенсивність художніх виставок у Мукачевому, де О. Кашшай постійно експонує результати своєї творчості, помітно урізноманітнює культурне середовище міста, стимулюючи інших митців до участі у цьому процесі та створюючи новий вимір сприйняття образу міста [14].

У червні 2018 р. персональна виставка О. Кашшай «Нове покоління» була відкрита в Почесному консульстві Чеської Республіки в Ужгороді; у вересні того ж року відбулася підсумкова виставка після проведення міжнародного мистецького пленеру «Чорна Гора» у Виноградіві в Україні.

У творах художниці цього періоду домінують візуальної мови є колір і пластика форми. Як представниця молодого покоління закарпатської мистецької традиції, вона сприймала колір як засадничий елемент у формуванні пластики та образності візуальної мови. Закарпатська школа живопису принципово вирізняється насиченістю кольорів та оригінальністю, що виокремлює її з будь-якого іншого регіонального етнокультурного середовища України. Генерація митців-педагогів упродовж багатьох десятиріч намагалася відтворити в освітньому процесі колір як одну з найважливіших ознак національно-культурного естаблішменту регіону.

Стала і послідовна виставкова діяльність — це характерна риса творчого життя О. Кашшай, котра готова ділитися своїми думками та почуттями, втіленими у творах. З 2018 р. вона

є постійною учасницею виставок, які відбуваються в Україні та поза її межами. Ось деякі з них: міжнародний артсимпозіум «Space and Time» у місті Балчик в Болгарії (2019); Всеукраїнська художня виставка «Святковий натюрморт» (2021), де було представлено полотно «Герань» (100×130); міжнародна виставка пейзажного живопису «Меморіал А. Куїнджі» у Маріупольському художньому музеї та Міському центрі сучасного мистецтва (2021), де виставлявся твір «Дуже холодний день» (70×80). Такий виставковий ритм пульсує й досі: твори художниці постійно експонуються на щорічних пленерних виставках «Мукачівська весна» (міський Палац культури і мистецтв) [15], для яких характерне багатство тематики та розмаїття художніх висловлювань.

Від кінця 2010-х рр. О. Кашшай постійно готує персональні виставки, які вимагають значної творчої напруги та продуктивності. Вже через рік після першої такої експозиції, у грудні 2020 р., відбулася наступна виставка О. Кашшай «Чарівні закарпатські натюрморти — краса столиці України» (приурочена до 25-річчя заснування Київського університету права НАН України). Ця подія стала акцією у багаторічному проєкті КУП НАНУ «Інтелектуальна власність в Україні: перлини сучасного мистецтва для студентської молоді». Її продовженням (у березні 2021 р.) стала персональна виставка «Чарівні закарпатські натюрморти — краса березневого міста» у Рівному, відкрита в межах проєкту КУП НАН України «Інтелектуальна власність України: перлини сучасного мистецтва для студентської молоді». Успіх експозиції в обласному центрі Рівненщини було підкріплено наступною виставкою О. Кашшай — «Квітучі барви Ольги Кашшай», що відбулася в Рівненському обласному краєзнавчому музеї.

Війна, розпочата росією проти України у 2022 р., порушила усталений ритм життя, зокрема, мистецького. Світовий культурний простір зазнав травмуючих зрушень, загостривши проблему існування культури як суспільного феномена. Художник, чия душа особливо чутлива до людського болю, водночас передає і суспільний настрій щодо подій.

Жовтнева колективна виставка у Закарпатському обласному музеї ім. Й. Бокшая продемонструвала трагізм почуттів мисткині в її улюблених жанрах: пейзажах і натюрмортах з характерною динамічною побудовою та оригінальною «акварельною» гамою. Листопадові підсумки Мукачівських

живописних пленерів «Етюди осені-2023» додали драматичних фарб до її світобачення. Однак вже віртуальна виставка «Whispering Colours — Great Lover of Humanity» (наступного 2024 року) на платформі International Art Caravan (Ісламабад, Пакистан), для якої міжнародна комісія відібрала 100 робіт з усього світу, показала О. Кашшай як культурного амбасадора України у світі. Усвідомивши можливість показати у широкому культурному просторі роль України як захисниці найціннішого — життя, мисткиня проявила активну громадську позицію та спрямувала свою діяльність на волонтерську роботу і підтримку ЗСУ. Зокрема, художниця є ментором громадської організації «Нова генерація України», де вона допомагає застосовувати власний досвід як ресурс для зростання, сприяє формуванню активної, мислячої та творчої молоді, здатної формувати нові сенси в суспільстві. Надаючи різну допомогу фронту, вона передала 31 художню роботу на донаторські аукціони. І сьогодні О. Кашшай продовжує творити задля збору коштів на потреби військових.

У кожному матеріалі, який виходив про художницю О. Кашшай від початку повномасштабного вторгнення, наскрізно проходить тема відповідальності митця, який живе і творить в умовах війни, осмислення сутності мистецтва, його ролі у сучасному контексті та здатності реагувати на світові трансформаційні виклики. Художниця наголошує, що її світоглядні орієнтири після початку війни зазнали суттєвих змін, пріоритетом стала активна виставкова діяльність, спрямована на дію та результат. Зазнала змін і візуальна мова. Жанровими пріоритетами, як і раніше, залишилися пейзаж і натюрморт. Натомість, змінився характер образотворення, його тональність та емоційність. У роботах, сповнених глибоким внутрішнім символізмом, унаочнюється епічне захоплення гірськими краєвидами та природними ландшафтами, які стають надважливим елементом суголосності національній ідентичності. До війни художниця також переважно працювала у жанрах пейзажу і натюрмарту, однак ліричний споглядальний контекст тих часів змінився динамічною, майже турбулентною візуальною мовою із контрастами та жорсткою пластикою. У такий спосіб мисткиня відтворює боротьбу добра і зла. Важливо також зауважити, що суттєво збільшився формат її творів.

Висновки і перспективи використання результатів дослідження. О. Кашшай — одна з активних представниць закарпатського мистецького осередку. Діяльна та цілеспрямована, вона продовжує традиції, закладені засновниками

закарпатської образотворчої школи, водночас художниця є представницею нової генерації закарпатських митців. Мисткиня від початку повномасштабного вторгнення рф в Україну активно долучилася до громадської та волонтерської діяльності, брала участь у формуванні соціально-культурного контексту та створює широке коло комунікацій із українськими колегами-професіоналами, спільною метою яких є популяризація українського мистецтва та обмін культурними надбаннями для зміцнення національної ідентичності.

На долю її покоління випали випробування російсько-українською війною. Однак неухильна воля до перемоги, свідомо громадянська позиція, здатність активно протистояти злу і сприяти добру, надають діяльності його представниці — О. Кашшай — не тільки творчого сенсу, але й великого громадянського значення. Творчі здобутки художниці та її громадська позиція варті наукового вивчення як взірця важливої сторінки історії українського образотворчого мистецтва першої чверті XXI століття.

Список використаних джерел

1. Кушнірук Н. Як українські художники передають біль від війни у своїх творах. *Літопис незламності. Історична агенція*. URL: <https://litopys.info/articles/yak-ukrayinski-hudozhnykypereadayut-bil-vid-vijny-u-svoyih-tvorah-natalya-kushniruk/> Дата публікації: 29.09.2022 (дата звернення 15.07.2025).
2. Семенченко М., Леві І. Перемога — це теж мистецтво: історії українських митців, що чинили спротив в окупації. *Суспільні новини*. URL: <https://suspilne.media/785605-peremoga-ce-tez-mistectvo-istorii-ukrainskih-mitciv-so-cinili-sprotiv-v-okupacii/> Дата публікації: 9.07.2024 (дата звернення 28.05.2025).
3. Бабій Н. П. Актуальні культурно-мистецькі практики та процеси Західної України кінця XX — початку XXI століть: культурні домінанти, форми репрезентації, перспективи : автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства : 26.00.01. Івано-Франківськ, 2024. 43 с.
4. Красненко О. Л. Інтерактивність як феномен сучасного культурного простору: особливості становлення і тенденції розвитку : дис. ... д-ра філософії : 034 / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2023. 185 с.
5. Вербецький Є. М. Рецепція інокультурних практик у парадигмі транскультуралізму : дис. ... д-ра філософії : 034 / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2024. 182 с.
6. Кашшай О. Я хочу зберегти народність : художниця Ольга Кашшай про живопис, війну та відповідальність : інтерв'ю з художницею / спілкувався А. Малиновський. *Банош. Медіа Закарпаття*. URL: <https://banosh.com.ua/talanty-zakarpattya/ya-hochu-zberegty-narodnist-hudozhnytsya-olga-kashshaj-pro-zhyvopys-vijnu-ta-vidpovidalnist/> Дата публікації: 19.12.2025 (дата звернення 21.12.2025).
7. Кашшай О. Дідусь для мене — джерело нескінченного натхнення, але мені вдалося стати самостійною художницею : інтерв'ю з художницею / спілкувалася Лариса Липкань. *Varfosh*. 09 квітня 2023. URL: <https://varosh.com.ua/art/olga-kashshaj-didus-dlya-menedzherelo-neskinchennogo-nathnennya-ale-meni-vdalosya-staty-samostijnoyu-hudozhnyczeyu/> Дата публікації: 9.04.2023 (дата звернення 10.12.2025).
8. Художниця Ольга Кашшай: «А це і є моє життя» : відео // You Tube. *Тамара Дулинова*. URL: <https://youtu.be/HjSC8TixeXA> Дата публікації: 9.02.2018 (дата звернення 10.12.2025).
9. «Ранок на Тисі». Ольга Кашшай про виставку «Безмежність еволюції» : відео // You Tube. *Суспільне Ужгород*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3TuIq5zz3B8> Дата публікації: 22.05.2018 (дата звернення 10.12.2025).
10. Ольга Кашшай: сторінки творчої біографії : [проспект]. Мукачеве, 2023.
11. Трач Ю. В. Креативні індустрії як міський феномен: можливості та перспективи. *Культура України*. 2018. Вип. 62. С. 116–123.
12. Афоніна О. С., Карпов В. В. Мистецькі практики в сучасній культурі. *Культура і сучасність*. 2023. № 2. С. 76–81.
13. Комлева С. «Безмежність еволюції». Виставка картин [Антон Кашшай та Ольги Кашшай] : відео // You Tube. *Телекомпанія М-студіо*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Q0nTt4GBVGM> Дата публікації: 23.05.2018.
14. У Мукачеві проходить живописний пленер «Етюди осені-2025» : відео // Facebook. *Мукачівський відділ культури та молодіжної політики*. URL: <https://www.facebook.com/reel/1831658240893481> Дата публікації: 08.10.2025 (дата звернення 08.12.2025).
15. У Палаці культури проходить післяпленерна виставка робіт художників «Мукачівська весна-2023» : про виставку закарпатських художників. *Мукачівська міська рада*. URL: <https://mukachevo-rada.gov.ua/news/u-palatsi-kultury-prokhodyt-pisliaplenerna-vystavka-robot-khudozhnykiv-mukachivska-vesna-2023> Дата публікації: 15.06.2023 (дата звернення 21.12.2025).

References

1. Kushniruk, N. (2022, Veresen 29). Yak ukrainiski khudozhnyky peredaiut bil vid viiny u svoikh tvorakh [How Ukrainian artists convey the pain of war in their works]. *LITOPYS NEZLAMNOSTI. Istorychna ahentsiia* [Chronicle of Indestructibility. Historical Agency]. Retrieved from <https://litopys.info/articles/yak-ukrayinski-hudozhnyky-peredayut-bil-vid-vijny-u-svoyih-tvorah-natalya-kushniruk> [in Ukrainian].
2. Semenchenko, M., & Levi, I. (2024, Lypen 9). Peremoha — tse tezh mystetstvo: istorii ukrainskykh myttsiv, shcho chynily sprotyv v okupatsii [Victory is also an art: stories of Ukrainian artists who resisted occupation]. *Suspilni novyny* [Public news]. Retrieved from <https://suspilne.media/785605-peremoga-ce-tez-mistectvo-istorii-ukrainskih-mitciv-so-cinili-sprotiv-v-okupacii/> [in Ukrainian].
3. Babii, N.P. (2024). *Aktualni kulturno-mystetski praktyky ta protsesy Zakhidnoi Ukrainy kintsia XX — pochatku XXI stolit: kulturni dominanty, formy reprezentatsii, perspektyvy* [Current cultural and artistic practices and processes in Western Ukraine in the late 20th and early 21st centuries: cultural dominants, forms of representation, perspectives] [Avtoreferat dysertatsii doktora mystetstvoznavstva, Ivano-Frankivsk] [in Ukrainian].
4. Krasnenko, O.L. (2023). *Interaktyvnist yak fenomen suchasnogo kulturnoho prostoru: osoblyvosti stanovlennia i tendentsii rozvytku* [Interactivity as a phenomenon of contemporary cultural space: features of formation and development trends] [Dysertatsiia doktora filosofii, Kyiv. nats. un-t kultury i mystetstv] [in Ukrainian].
5. Verbetskyi, Ye.M. (2024). *Retseptsiiia inokulturnykh praktyk u paradyhmi transkulturalizmu* [Reception of intercultural practices in the paradigm of transculturalism] [Dysertatsiia doktora filosofii, Kyiv. nats. un-t kultury i mystetstv] [in Ukrainian].
6. A. Kashshai, O. (2025, Hruden 19). Ya khochu zberehty narodnist : khudozhnytsia Olha Kashshai pro zhyvopys, viinu ta vidpovidalnist [I want to preserve national identity: artist Olga Kashshai on painting, war, and responsibility] [Interviu] / Interviewer: A. Malynovskyi. *Banosh Media Zakarpattia*. Retrieved from <https://banosh.com.ua/talanty-zakarpattya/ya-hochu-zberehty-narodnist-hudozhnytsya-olga-kashshaj-pro-zhyvopys-vijnu-ta-vidpovidalnist/> [in Ukrainian].
7. Kashshai, O. (2023, Kviten 09). Didus dlia mene — dzherelo neskinchennoho natkhnennia, ale meni vdalosia staty samostiinoiu khudozhnytsei [My grandfather is a source of endless inspiration for me, but I managed to become an independent artist] [Interviu] / Interviewer: L. Lypkan. *Varfosh*. Retrieved from <https://varosh.com.ua/art/olga-kashshaj-didus-dlya-mene-dzherelo-neskinchennogo-natkhnennya-ale-meni-vdalosia-staty-samostijnoyu-hudozhnyczeyu/> [in Ukrainian].
8. Dulynova T. (2018, Liutyi 09). *Khudozhnytsia Olha Kashshai: «A tse i ye moie zhyttia»* [Artist Olga Kashshai: «This is my life»] [Video]. You Tube. Retrieved from <https://youtu.be/HjSC8TixeXA> [in Ukrainian].
9. Suspilne Uzhhorod (2018, Traven 22). «Ranok na Tysi». Olha Kashshai pro vystavku «Bezmezhnist evoliutsii» [«Morning on the Tisa». Olga Kashshai on the exhibition «The Infinity of Evolution»] [Video]. You Tube. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=3TuIq5zz3B8> [in Ukrainian].
10. Kashshai O. (2023). Storinky tvorchoi biohrafii [Olga Kashshai: pages from her creative biography] [Prospekt] [in Ukrainian].
11. Trach, Yu.V. (2018). Kreatyvni industrii yak miskyi fenomen: mozhlyvosti ta perspektyvy [Creative industries as an urban phenomenon: opportunities and prospects]. *Kultura Ukrainy* [Culture of Ukraine], 62, 116–123 [in Ukrainian].
12. Afonina, O.S., & Karpov, V.V. (2023). Mystetski praktyky v suchasnii kulturi [Artistic practices in contemporary culture]. *Kultura i suchasnist* [Culture and Contemporaneity], 2, 76–81 [in Ukrainian].
13. Komlieva, S. (2018, Traven 23). «Bezmezhnist evoliutsii». *Vystavka kartyn [Antona Kashshai ta Olhy Kashshai]* [«The Infinity of Evolution». Exhibition of paintings [by Anton Kashshai and Olga Kashshai] [Video]. You Tube. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=Q0nTt4GBVGM> [in Ukrainian].
14. Mukachivskyi viddil kultury ta molodizhnoi polityky (2025, Zhovten 08). *U Mukachevi prokhodyt zhyvopysnyi plener «Etiudy oseni-2025»* [A painting plein air «Autumn Studies-2025» is taking place in Mukachevo] [Video]. Facebook. Retrieved from <https://www.facebook.com/reel/1831658240893481> [in Ukrainian].
15. Mukachivska miska rada (2023, Cherven 15). *U Palatsi kultury prokhodyt pisliaplenerna vystavka robit khudozhnykiv «Mukachivska vesna-2023» : pro vystavku zakarpatskykh khudozhnykiv* [The Palace of Culture hosts a post-plein-air exhibition of artists' works “Mukachevo Spring-2023”: about the exhibition of Transcarpathian artists]. Retrieved from <https://mukachevo-rada.gov.ua/news/u-palatsi-kultury-prokhodyt-pisliaplenerna-vystavka-robit-khudozhnykiv-mukachivska-vesna-2023> [in Ukrainian].

Подано до редакції 24.11.2025

Статтю прийнято 24.12.2025

Опубліковано 31.12.2025